

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

Тошкент давлат иқтисодиёт
университети

Илмий ишлар ва инновациялар
бўйича проректор

Г.К. Абдурахманова

2025 йил “ ”

08.00.15 – “Тадбиркорлик ва кичик бизнес иқтисодиёти”

ихтисослиги бўйича таянч докторантурага кириш имтихони

ДАСТУРИ

ТОШКЕНТ – 2025

Дастур Тошкент давлат иқтисодиёт университетининг 2025 йил
“30” 10 даги Кенгашида муқоама қилинган ва тасдиқланган

Дастур Тошкент давлат иқтисодиёт университети “Бизнес бошқаруви”
кафедрасининг 2025 йил “ ” даги “ ” – сонли мажлисида
муқоама қилинган ва тавсия этилган.

Кафедра мудири и.ф.д., проф. У. Гафуров.

Тузувчилар:

Гафуров У.В.	“Бизнес бошқаруви” кафедраси мудири, и.ф.д., проф.
Қосимова Д.С.	“Бизнес бошқаруви” кафедраси профессори, и.ф.д., проф.

Такризчилар:

Зияева М.М.	“Маркетинг” кафедраси профессори, DSc.
Мухитдинова К.	ТДТУ “Саноат иқтисодиёти ва менежмент” доценти, DSc.

КИРИШ

Мамлакатимизда илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш бўйича Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни ва Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясига асосан мутахассисларининг касбий маҳоратини кўтариш ва малакали иқтисодчи кадрларни халқаро андозалар даражасида тайёрлашни тақозо этади.

Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг аҳамияти тўғрисида сўз юритганда, мамлакатимизда ҳар йили яратилаётган иш ўринларининг 90 фоизи хусусий сектор ҳиссасига тўғри келишини таъкидлаш лозим шу билан бир қаторда “ўтган бир йилда кичик тадбиркорлар сони 40 мингга кўпайиб, 490 мингга, ўрта тадбиркорлар сони 2 мингга ошиб, 10 мингга етди. Йирик корхоналар сони эса бир йилда 400 тага кўпайиб, 1,5 мингга бўлди. Берилган енгилликлардан фойдаланиб, бир йилда 155 та корхонанинг йиллик айланмаси 100 миллион доллардан ошди. Киритилган йиллик хорижий сармоялар ҳажми эса илк бор 10 миллиард долларга етди. Бу – 2017 йилга нисбатан 3 баробар кўп демакдир.”¹

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасидаги халқаро андозаларни мамлакатимиз таълим тизимида қўллаш бўйича ишларни олиб бориш ҳозирги куннинг энг долзарб масаласи бўлиб ҳисобланади.

Ушбу дастурда келтирилган мавзу ва масалалар кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасидаги назарий ва амалий қарашларнинг ҳозирги ҳолатидан ва чет эл тажрибаси асосидаги замонавий амалиётидан келиб чиқади.

Дастурда қўйилган мавзулар 08.00.15 - “Тадбиркорлик ва кичик бизнес иқтисодиёти” ихтисослиги бўйича фан доктори илмий даражасига даъвогарларнинг фақатгина шу соҳадаги умумий билим даражасини аниқлаш билан чекланмасдан, балки шу соҳадаги муаммолар ва уларнинг ечимларини топиш бўйича билимга эга эканлигини намойиш эта олишини талаб қилади.

Мазкур масалалар бўйича назарий муаммолар фан докторлигига даъвогарларнинг шахсий қарашларини шаклланишини юзага чиқаришга қаратилган. Дастур 08.00.15–“Тадбиркорлик ва кичик бизнес иқтисодиёти” ихтисослиги паспортига тегишли бўлган барча масалаларни ўз ичига қамраб олади.

Ушбу дастур 08.00.15 – “Тадбиркорлик ва кичик бизнес иқтисодиёти” ихтисослиги бўйича иқтисодиёт фанлари доктори илмий даражасига талабгор катта илмий ходим-изланувчилар ва мустақил изланувчилар институти учун мўлжалланган.

АСОСИЙ ҚИСМ

1-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорликнинг моҳияти ва мазмуни

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимиз тадбиркорлари билан очик мулоқот шаклидаги учрашувда сўзлаган нутқи. 2023 йил 18 август. - <https://president.uz/uz/lists/view/6561>

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик муҳитини яхшилаш ва хусусий секторни ривожлантириш орқали барқарор иқтисодий ўсиш учун шарт-шароитлар яратиш борасидаги навбатдаги ислохотлар тўғрисида”ги Фармони (ПФ-101-сон 08.04.2022). Кичик бизнес ва тадбиркорлик тушунчалари. Кичик бизнес ва тадбиркорликнинг моҳияти. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятининг иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий асослари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг мақсади ва вазифалари. Кичик бизнес ва тадбиркорликни иқтисодиётда тутган ўрни. Жаҳон молиявий-иқтисодий инкирози даврида Ўзбекистонда кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари. Кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантиришни давлат томонидан қўллаб-қувватланиши.

2-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятининг турлари ва шакллари

Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 5 февралда қабул қилинган “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги ЎРҚ-328-сонли Қонунида белгилаб берилган тадбиркорлик турлари. Ишлаб чиқариш тадбиркорлиги. Инновацион тадбиркорлик. Илмий техник тадбиркорлик. Товар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш бўйича тадбиркорлик. Тижорат тадбиркорлиги. Молиявий тадбиркорлик. Маслаҳат тадбиркорлиги. Маслаҳат хизматлари.

Тадбиркорлик шакллари. Якка тартибдаги тадбиркорлик. Хусусий тадбиркорлик. Жамоа тадбиркорлиги. Фирмалар. Маъсулияти чекланган ва чекланмаган жамиятлар. Акциядорлик жамияти. Корпорация. Холдинг компания. Давлат корхоналари. Концерн. Консорциум. Кооператив. Картел. Синдикат. Венчур корхоналар. Ижара корхоналар. Инжиниринг корхоналар.

3-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш

Ўзбекистон Республикаси Президенти 18.08.2023 йилда тадбиркорлар билан мулоқот учрашувида, “Соҳа вакиллари қўллаб-қувватлаш юзасидан 5 та йўналишда ташаббус” масалалари. Бизнес субъектлари микро, кичик, ўрта ва йирик тоифаларга бўлинди ва уларнинг ҳар бири билан алоҳида ёндашувлар асосида ишлаш тизими. Экспортчи корхоналарга қўшилган қиймат солиғини қайтариш муддати қисқартириш, кредит беришда айланмадаги товарлар, экспорт шартномалари, аккредитивлар ва келгуси тушумлардан ҳам гаров таъминоти сифатида фойдаланиш тизими. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини қайта ташкил этиш ва ёпиш тартиби. Кичик бизнес ва тадбиркорлик корхоналарига лицензия бериш тартиби. Кичик бизнес ва тадбиркорлик корхоналарига лицензия берувчи ташкилотлар. Лицензия бериш муддатлари. Лицензияни бекор қилиш тартиби. Солиқ тўловчилар фаолиятида текширишлар кескин қисқартириш.

4-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларида маркетинг фаолиятини ташкил этиш

Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятида маркетингнинг аҳамияти. Маркетинг – бизнес фалсафаси. Маркетингнинг бошқарув функцияси. Бозорни танлаш. Тадбиркорлик фаолиятида бозор сегментациясининг аҳамияти. Бозор сегментациясининг хусусиятлари. Бозорни сегментлашни ташкил этиш. Бозордаги мақсадли сегментни танлаш. Бозор имкониятларида бизнесдаги кучли томонларнинг мувофиқлиги. Товарнинг ҳаётийлик даври. Кичик бизнес ва тадбиркорлик тизимида реклама фаолиятини ташкил этиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятида маркетинг тадқиқотларидан фойдаланиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолияти учун маркетинг дастурини ишлаб чиқиш.

5-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини режалаштириш

Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини режалаштиришнинг мақсади ва вазифалари. Кичик бизнесни ва тадбиркорликни ривожлантиришда бизнес-режанинг аҳамияти. Бизнес-режанинг моҳияти, мазмуни ва тузиш зарурияти. Бизнес-режанинг асосий бўлимлари. Бизнес-режани бажарилишини назорат қилиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини режалаштиришни такомиллаштириш.

Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини иқтисодий таҳлил қилишнинг мақсади ва вазифалари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик корхоналари фаолиятини оператив ва стратегик таҳлил қилиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик корхоналари фаолияти самарадорлиги таҳлили.

6-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларига хизмат кўрсатувчи бозор инфратузилмалари

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 20 августда тадбиркорлар билан мулоқот учрашувида, “Тадбиркорлик фаолиятини инфратузилма билан таъминлаш йўналишида”ги масалалар. Инфратузилманинг моҳияти. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларига хизмат кўрсатувчи бозор инфратузилмаси турлари. Брокерлик идоралари, улгуржи ва чакана савдо тузилмалари, лизинг, консальтинг ва суғурта компаниялари, божхона хизмати, ахборот – маслаҳат марказлари, инженеринг ва аудиторлик фирмалари.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 20 августда тадбиркорлар билан мулоқот учрашувида, “Тижорат банкларининг узок муддатли ресурс базаси ва кредитларнинг мақбул фоиз ставкаларини шакллантириш йўналишида” қандай масалалар ўз ифодасини топди.

Ўзбекистоннинг банк-молия тизими. Банк-молия соҳасидаги ўзгаришлар. Банкларнинг асосий операциялари. Кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантиришда банкларнинг роли. Банклардан кредит бериш тартиби.

Ўзбекистонда солиқ тизими. Умумдават ва маҳаллий солиқлар. Солиқ юкини камайтиришга қаратилган солиқ сиёсати. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларидан олинadиган солиқ турлари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларидан солиқ олиш қоидалари ва солиқ имтиёзлари.

7-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларида ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархи таҳлили

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 9 сентабрдаги “Тадбиркорлик субъектлари учун маъмурий ва солиқ юкини янада камайтириш, бизнеснинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6314-сонли Фармони.

Ишлаб чиқариш харажатларининг моҳияти таркиби ва элементлари. Кичик бизнес субъектларнинг ишлаб чиқариш, сотиш ва бошқа фаолияти натижасида юзага келадиган харажатларни туркумлаш. Ишлаб чиқариш харажатлари. Ноишлаб чиқариш харажатлари. Ички харажатлар. Ташқи харажатлар. Доимий харажатлар. Ўзгарувчан харажатлар. Бевосита харажатлар. Билвосита харажатлар. Маҳсулот таннархига киритиладиган харажатлар. Давр харажатлари. Молиявий фаолият бўйича харажатлар. Фавқулотда зарарлар. Маҳсулотни таннархи ва уни ҳисоблаш усуллари. Маҳсулот таннархини пасайтириш йўллари.

8-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларининг молиявий фаолияти таҳлили

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 7 сентябрдаги “Солиқ мажбуриятларини бажаришда тадбиркорлик субъектларига янада қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6307-сонли Фармони. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларининг молиявий фаолияти кўрсаткичлари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларининг асосий молиявий ҳужжатлари. Баланс. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектлари молиявий фаолиятини таҳлил қилиш. Молиявий таҳлилнинг турлари ва уларни ўтказиш услублари. Кичик бизнес ва тадбиркорликда молиявий режалаштиришнинг моҳияти, мақсади ва асосий кўрсаткичлари. Кичик бизнес ва тадбиркорликни молиялаштириш манбалари. Кичик бизнес субъектларини кредит билан таъминлаш шакллари. Кредит турлари. Кичик бизнес субъектларини молиялаштиришнинг бошқа манбалари ва улардан самарали фойдаланиш.

Ялпи даромад ва фойда. Фойданинг турлари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик соҳасида фойда турларини таҳлил қилиш. Кичик бизнес ва тадбиркорлик тизимида рентабеллик даражасини ҳисоблаш усуллари.

9-мавзу. Тадбиркорлик этикаси ва маданияти

Тадбиркор раҳбар этикаси. Тадбиркор раҳбарнинг этика кодекси. Ўзига жалб қилиш имиджи. Тадбиркор раҳбар фаолиятининг руҳий-

психологик хусусиятлари. Тадбиркор рахбар этикети. Сухбатлашиш, танишиш ҳамда сўрашиш нормаси. Иш контрактларини ташкил қилиш. Иш сухбатларини олиб бориш. Иш қоғозларини ёзиш. Телефонда гаплашиш маданияти. Иш протоколи ва ҳисоботи. Тадбиркор рахбарнинг нутқ маданияти ва унинг рухий-психологик хусусиятлари. Тадбиркор рахбарнинг ташқи кўриниши ва ўзини тутиши. Тадбиркор рахбар ва ходимлар ўртасидаги муносабатлар. Тадбиркор рахбар фаолиятида можароли ҳолатлар ва уларни ҳал этиш усуллари.

10-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятини баҳолаш

Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларида экспортнинг ҳозирги ҳолати ва таҳлили. Экспортёр корхоналарнинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши. Экспортёр корхоналарга яратилган шарт-шароитлар ва имтиёзлар. Экспортга маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналар олдида турган муаммолар ва уларни бартараф этиш йўллари. Кичик бизнес корхоналарида экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш. Ҳорижда ўзбек савдо уйлари ташкил этиш. Экспорт кўрсаткичларини ҳисоблаш усуллари.

11-мавзу. Корхоналарнинг ташқи муҳитини таҳлил қилиш

Макромуҳит тузилмаси. Бозор ёки сегментда узок муддатли фойда олишдаги ички ёқимлилиқни аниқловчи М.Портернинг бешта рақобат кучлари: рақобатчилар, товар ўрнини босувчи маҳсулотлар, етказиб берувчилар, сотувчилар, бозорнинг салоҳиятли иштирокчилари. Интенсив рақобатчилик хавфи. Тижорат курашида харажатлар қийматини камайтирувчи тўсиқлар. Янги иштирокчиларнинг пайдо бўлиш хавфи. Ёқимли сегментнинг кириш ва ундан чиқишдаги тўсиқлари. Ҳар томонлама юқори тўсиқли стратегиялар. Янги технология ва маҳсулотлар мониторинги. Етказиб берувчиларнинг бозордаги ҳукмронлигининг кучайиш хавфи. Ўзига жалб қилмайдиган сегмент. Етказиб берувчилар кучи, даражани ва концентрацияни ортиши (ўсиши), ўрнини босувчи маҳсулотлар сафинининг камайиши. Ҳимояланиш стратегияси. Стратегияни амалга ошириш учун зарурий бозор шароитлари ва хатарлари.

12-мавзу. Кичик корхоналарнинг ички муҳитини таҳлил қилиш

Иқтисодий таҳлилнинг мақсади, вазифалари ва унда қўлланиладиган усуллар. Корхона фаолиятининг SWOT – таҳлил усули. Маҳсулот ишлаб чиқариш харажатлар ва уларнинг таркиби. Кам харажатлар орқали рақобат устунликларига эришиш. Маҳсулот таннархидаги таркибларнинг фарқланиши: кенг кўламли ишлаб чиқариш йўли орқали тежамкорликка эришиш, ўқитиш орқали тежамкорликка эришиш ишлаб чиқариш технологияси, маҳсулотлар конструкцияси, тармоққа киришдаги харажатлар, ташкилий омиллар. Харажатларни камайитириш орқали рақобат устунлиқга эришиш. Маҳсулотнинг дифференциацияси: товар дифференциацияси, ходимлар дифференциацияси, имидж ва хизмат кўрсатиш

дифференциацияси. Маҳсулот дифференциациясининг имкониятлари. Фокуслашиш стратегиялари. Фарқаланувчи қобилиятлар тушунчаси. Қиймат занжири: бирламчи ва иккиламчи фаолиятлар таҳлили.

13-мавзу. Бизнес-ғоя таҳлилини методик асослари

Стратегик бизнес режалаштиришнинг моҳияти. Миссия ўрнига бизнес-ғоя. Бозор эҳтиёжи. Ички қобилият. Тараққиёт имкониятлари. Бизнес шarti. қобилиятларга мисоллар. Институционал билим. Ички жараёнлар. Ишонч ва обрў-эътибор. Ҳимояланиш қонун қоидалари. Стратегик режалаштириш янгилашиш ва трансформациялаш жараёни сифатида. Бизнес-ғоя, бизнеснинг фарқланадиган жиҳатлари, стратегик таҳлил, режалаштириш, бизнес ғоянинг таркибий қисмлари (бозорнинг эҳтиёжлари, корхонанинг ички жиҳатлари, корхона жиҳатларининг ривожланиш имкониятлари, бизнес шароитлари).

Эҳтиёж ва талабнинг тузилиши. Хусусий сармоя тузилмаси. Ядерли фойдалилик. Консультацион маҳсулот. Бизнес соҳа чегараларини аниқлаш. Хусусий имкониятлар ва қобилиятларни ташкиллаштиришнинг таҳлили. Ташкилот шахсий сармоясини таҳлил қилиш. Ишбилармонлик хавфини ҳисобга олган ҳолда бизнес соҳа кўламини аниқлаштириш. Бизнес-ғояни шакллантириш.

14-мавзу. Диверсификация ва интеграция

Диверсификация турлари. Олдинга ва орқага интеграция. Бирлашувларнинг асосий шакллари. Ютилиш ва кўшилишлар. Интернационализация. Кириш ва чиқишдаги тўсиқлар. Бизнеснинг стратегик соҳаси. Конгломерация ва синергизм мезонлари. Ишлаб чиқариш занжиридаги бўшлиқлар. Хавфнинг пасайиши, диверсификациялашган корхоналар, Диверсификациянинг афзалликлари ва қачиликлари. Стратегик альянслар. Қўшма корхоналар. Чет бозорларга чиқиш усуллари: экспорт, франчайзинг, қўшма корхона, тўлалигича хорижий капитал эвазига тузилган корхона. Узоқ ва қисқа муддатли стратегик шартномалар. Глобал стратегия турлари: глобал, халқаро, мултимиллий ва трансмиллий стратегиялар.

15-мавзу. Бозор улуши ва ўсиш суръатини таққослаш: Бостон консалтинг гуруҳи (BCG) модели

Бостон консалтинг гуруҳи (BCG) моделининг келиб чиқиш тарихи. BCG моделининг тузилиши. Таҷриба самараси ва маҳсулотнинг ҳаёт цикли моделига асосланган BCG моделининг икки гипотезаси. BCG матрица сегментацияси. Юлдузлар, соғилувчи сигирлар, муаммо туғдирувчи болалар, итлар. Фирманинг бизнес соҳа характеристикаси. Ҳар хил молиявий эҳтиёжлар ва стратегик мақсадларга асосланган бозорнинг тўрт гуруҳи. Ренди фирмасининг чой бозоридаги фаолияти. Ренди фирмаси бизнес соҳасининг BCG модели. BCG моделининг кучли ва заиф томонлари. Бозорнинг нисбий улуши. BCG моделининг асосий камчиликлари. BCG моделида фойдаланилган ўзгарувчилар. Бостон матрицасидаги фойда, нақд пул оқими ва муайян стратегиялар бўйича таклифлар. BCG моделининг

модификациялашган матрицаси. BCG моделининг модификациялашган матрицасида қўлланиладиган критериялар: рақобатли устунликларнинг ҳажми, рақобатли устунликларни рўёбга чиқариш усулларининг миқдори.

16-мавзу. Бозорнинг рақобатбардошлигини ва ёқимлилигини таққослаш: Мак Кинсей (GE/Mc Kinsey) модели

Мак Кинсей (GE/Mc Kinsey) моделининг келиб чиқиш тарихи. GE/Mc Kinsey моделининг тузилиши. GE/Mc Kinsey модели матрицасининг тузилиши. Стратегик ҳолатлар соҳаси. Ғолиблар соҳаси, ютқазганлар соҳаси ва ўртадаги соҳалар. Бизнесни ўртача ҳолати ва бизнесни ишончсиз турлари. GE/Mc Kinsey моделини кучли ва заиф томонлари. GE/Mc Kinsey моделида қўлланиладиган бозор ёқимлилиги ва компанияни кучли томонини характерловчи ўзгарувчилар. Бозорнинг ёқимлилиги ва бизнеснинг стратегик ҳолатидаги омиллар. Бозорнинг (тармоқнинг, рақобатчилик омиллари, молиявий-иқтисодий, ижтимоий-психологик омиллар) характеристикаси. GE/Mc Kinsey модели вариацияси. Дэй томонидан таклиф қилинган GE/Mc Kinsey моделини вариацияси. Ўзига жалб этувчи бизнеслар. Рақобат ҳолатининг кучли томонлари. Мониесон томонидан таклиф қилинган GE/Mc Kinsey моделининг вариацияси. Бозорни ва тармоқни жалб этилганлиги.

17-мавзу. Тадбиркорлик фаолиятида бизнес-режа типологияси. Бизнес-режага қўйиладиган асосий талаблар

Тадбиркорлик фаолиятида бизнес-режа мақсади. Бизнес-режа асосий типологияси ва турлари. Хўжалик юритиш учун ва кредит олиш учун бизнес-режа. Уларнинг хусусиятлари ва асосий белгилари. Тижорат ёки инвестиция лойиҳаси учун тўлиқ бизнес-режа, унинг қисқача характеристикаси. Тадбиркорнинг бизнес-режаси, унинг мазмуни ва тизими. Фирма ташкилий тизими бўлими учун бизнес-режа. Кредит ва грант олиш учун бизнес-режа. Унинг хусусияти ва белгилари. Мамлакатни модернизациялаш шароитида мамлакат ҳудудини ривожлантириш учун бизнес-режа. Бизнес-режа ишлаб чиқиш учун қўйиладиган умумий талаблар ва мазмуни.

18-мавзу. Бизнес-лойиҳа ва бизнес-режа ишлаб чиқишдаги асосий босқичлар. Асосий бўлимларнинг мазмуни ва тузилиши

Бизнес-режа: тавсифи, тузиш усули. Аниқ қўйилган мақсад ва унга эришишдаги корхона стратегияси. Хўжалик юритиш фаолияти учун бизнес-режанинг “классик” тизими. Ҳисобот йилидаги корхона ҳолатининг таҳлили. Бизнесни ифодалаш. Бозор. Маркетинг. Ишлаб чиқаришни ривожлантириш. Бошқарув ва кадрлар. Молия. Фойда ва зарар. Режалаштирилаётган ўзгаришлар. Хўжалик юритиш фаолияти бизнес-режасини асосий бўлимлари мазмуни: Бизнес-режа бўлимларининг зарурати. Титул варағи. Кириш қисми. Соҳа ҳолати таҳлили. Лойиҳа моҳияти. Маркетинг режаси. Ишлаб чиқариш режаси. Ташкилий ишлар режаси. Хавф – хатарни баҳолаш. Молиявий режа.

Ишлаб чиқиш устидан назорат ва корхонада бизнес – режани татбиқ этиш. Назоратнинг анъанавий йўналишлари: захиралар назорати, ишлаб

чиқариш жараёни назорати, сифат назорати, бозор улуши ва сотув ҳажми назорати. Инвестицион лойиҳа. Инвестиция лойиҳалари ҳужжатларини ишлаб чиқиш, экспертизадан ўтқозиш ва тасдиқлаш тўғрисидаги Низомни асосий қоидалари. Инвестиция лойиҳалари бўйича маълумотлар банкни яратиш ва мониторингини амалга ошириш.

19-мавзу. Лойиҳа ва бизнес-режа ишлаб чиқувчи корхона баёни

Корхонани умумий баёни. Фаолиятининг асосий йўналишлари. Цехларни, асбоб-ускуналарни, дастгоҳларни жойлаштириш. Корхона ишлаб чиқариш қувватини ошириш ёки камайтириш. Аввалги ва ҳозирги фаолиятининг асосий натижалари. Корхонанинг кучли ва кучсиз томонларига ҳолис баҳо бериш. Ишлаб чиқаришни ташкил этиш. Корхонанинг асосий воситалар билан таъминланганлиги. Хом ашё, материал ва комплект қисмларини етказиб берувчилар. Хом ашё ва етказиб берувчилар классификацияси. Паспортини ички тузилиши ва кўрсаткичлари номи. Дастлабки техник-иқтисодий ҳисоблаш таркиби (ДТИХ). Инвестиция лойиҳасини техник-иқтисодий асослаш таркиби (ТИА). Лойиҳанинг ТИА асосий техник-иқтисодий кўрсаткичлари. Мамлакатни модернизациялаш шароитида инвестиция лойиҳасини амалга ошириш. Лойиҳани амалга ошириш босқичлари.

20-мавзу. Маркетинг режаси - бизнес-режанинг бўлими сифатида

Мамлакатни модернизациялаш шароитида корхонанинг маркетинг режасини ишлаб чиқишнинг моҳияти ва мазмуни. Ташқи ва ички таҳлил. Маркетинг операциялари: Товар тақсимоли, нарх белгилаш, бозорга силжиниш, бюджетлаштириш ва дастурлаштириш баён қилинади. Қўйидагиларни кўриб чиқиш ва муҳокама қилиш: маркетинг генерал стратегияси ва корхонанинг мақсадини; нарх сиёсатини танлаш, ўтқозиш ва товар етказиб бериш шартини; сотув тактикасини ўтқозиш; хизмат кўрсатиш ва кафолатлашни; корхонани ривожлантириш режаларини. Бўлимнинг асосий қисми – бюджетлаштириш ва дастурлаш. Асосий истеъмолчилар ҳақида маълумот берилиши. Товар тақсимлаш каналлари, дистрибьютерлар, савдо агентлари, коммивояжерлар ва ҳар хил савдо тузилмалари вакиллари. Мамлакатни модернизациялаш шароитида қайси бозорларга тўғридан-тўғри чиқиш мумкинлиги, харидорлар талаби ва ишлаб чиқариши мумкин бўлган товар сотуви ҳажми аниқлаш.

21-мавзу. Кичик корхоналар фаолиятини юритишнинг молиявий манбалари ва уларнинг самарадорлик кўрсаткичлари

Кичик корхоналар фаолияти (бизнеси)ни ташкил этиш ва юритиш учун зарур бўлган молиявий маблағлар манбалари. Кичик корхоналар фаолияти (бизнеси)ни тўғридан-тўғри инвестициялар ва грантлар асосида молиялаштириш тартиби. Кичик корхоналар фаолиятини (бизнесини) кредит маблағлари асосида молиялаштириш тартиби. Кичик корхона ишлаб чиқариш самарадорлигининг таркибий қисмлари ва мезонлари. Ишлаб

чиқариш харажатларининг умумий (абсолют) ва киёсий, иқтисодий самарадорлиги. Самарадорлик тушунчаси моҳияти. Ижтимоий ва иқтисодий самарадорлик тушунчалари. Ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлиги ўсишининг таркибий қисмлари. Самародликни ўлчаш кўрсаткичлари тизими. Ишлаб чиқариш харажатларининг умумий, абсолют ва киёсий-иқтисодий самарадорлиги. Харажатларни қоплаш муддати харажатлар самарадолигининг муҳим кўрсаткичи. Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишнинг асосий йўналишлари.

22-мавзу. Кичик корхонанинг асосий фондлари ва ишлаб чиқариш қуввати

Асосий фондлар ва уларнинг кичик корхона фаолиятидаги ўрни. Кичик корхонанинг айланма ва узок муддатли активлари. Узок муддатли активларнинг тузилиши. Асосий фондларнинг турлари, таркиби ва кўрсаткичлари. Ишлаб чиқариш асосий фондлари. Ноишлаб чиқариш асосий фондлари. Асосий ишлаб чиқариш фондлари гуруҳлари. Асосий фондларнинг актив ва пассив қисмлари. Асосий фондларни ҳисобга олиш ва режалаштириш. Асосий фондларни баҳолашнинг бошланғич, қайта тикланиш ва қолдиқ қиймати. Асосий фондларнинг жисмоний ва маънавий эскириши. Амортизация ажратмаси. Асосий фондларни модернизациялаш. Кичик корхонанинг ишлаб чиқариш қуввати ва уни ҳисоблаш усуллари. Асосий фондлардан экстенсив фойдаланиш кўрсаткичлари. Асосий фондлардан интенсив фойдаланиш кўрсаткичлари. Асосий ишлаб чиқариш фондаларидан интеграл фойдаланиш кўрсаткичлари. Фондлар қийматини оширувчи омиллар. Асосий ишлаб чиқариш фондларидан фойдаланишни оширувчи асосий йўналишлар. Кичик корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашни янада жадалаштириш, замонавий мослашувчан технологияларни кенг жорий этиш.

23-мавзу. Кичик корхонанинг айланма фондлари ва айланма маблағлари

Айланма фондлар ва айланма маблағлар тўғрисида тушунча. Айланма ишлаб чиқариш ва муомала фондлари. Айланма фондларнинг таркиби, шаклланиш манбалари ва фойдаданиш кўрсаткичлари. Ишлаб чиқариш захиралари. Келгуси давр харажатлари.

Тугалланмаган ишлаб чиқариш ва ўзи тайёрлаган ярим тайёр маҳсулотлар. Айланма фондларни тежашни иқтисодий аҳамияти. Кичик корхона айланма фондлар элементларини тежаш. Моддий ресурсларни тажашнинг ташкилий-иқтисодий йўналишлари. Айланма маблағлар ва уларнинг самарадорлигини ошириш йўллари. Айланма маблағлар таркиби ва структураси. Айланма маблағларни шаклланиш манбалари. Айланма маблағларга бўлган эҳтиёжни аниқлаш. Айланма маблағлар нормаси.

24-мавзу. Кичик корхонанинг ишлаб чиқариш фаолияти, харажатлари, фойдаси ва рентабеллиги

Харажатлар тўғрисида тушунча ва уларнинг таснифи. Моддий ва меҳнат харажатлари. Тижорат харажатлари. Ишлаб чиқариш харажатлари. Ижтимоий суғурта ажратмалари. Кичик корхоналарнинг ишлаб чиқариш тўғрисидаги бошқа харажатлари. Давр харажатлари. Бошқарув харажатлари. Умумхўжалик аҳамиятига эга бўлган бошқа операция харажатлари. Молиявий фаолият бўйича харажатлар. Фавқулодда зарарлар. Фойда ва уни шакллантириш манбалари, фойдани тақсимлаш тартиби, кўпайтириш йўллари. Корхона фойдасининг шаклланиш манбалари. Корхона соф фойдасининг тақсимооти. Корхона фойдасини кўпайтириш йўллари. Рентабелликнинг иқтисодий мазмуни ва кўрсаткичлари.

Рентабелликнинг кўрсаткичлари. Ялпи фойда ўзгаришига таъсир этувчи омиллар ҳисоб-китоби. Корхонада соф фойданинг шаклланиш жараёни. Ҳозирги мамлакатни модернизациялаш шароитида, Ўзбекистон шароитида фойда ва рентабелликка таъсир қилувчи омиллар.

25-мавзу. Кичик корхонанинг инвестиция фаолияти

Инвестицияларга оид тушунчалар мазмуни, инвестиция таснифи ва аҳамияти. Молиявий ва номолиявий инвестициялар. Инвестиция – молия бозорининг элементидир инвестицияларнинг турлари. Инвестиция манбалари ва уларнинг кичик корхонага қўйиш соҳалари. Инвестиция манбаларини шакллантириш. Молия бозорларини таснифи.

Пул бозори. Қимматли қоғозлар бозори. Сармоялар бозори. Инвестициявий лойиҳалар самарадорлиги кўрсаткичлари, уларни аниқлаш, баҳолаш ва самарадорлигини ошириш йўллари. Кичик корхонанинг инвестиция стратегияси. Инвестицион лойиҳа. Инвестиция лойиҳасининг самарадорлигини ҳисоблаш. Инвестиция рентабеллиги. Инвестиция оқимини дисконтлаштириш.

26-мавзу. Тадбиркорлик фаолиятида ишлаб чиқаришни кластер усулида ташкил этиш ва бошқариш.

Кластер” атамаси тушунчаси, моҳияти. Ишлаб чиқаришни кластер асосида бошқаришни ташкил этишнинг хорижий тажрибаси. Ўзбекистон енгил саноатида ишлаб чиқаришни ташкил этиш кластери самарадорлиги. “Кластер” атамаси: “панжа”, “бош”, “боғлам”, “гуруҳ”, “тўпланиш”, “турғун”. “Кластер” танланма тадқиқотларнинг бир усули сифатида.

27-мавзу. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларида инновацион фаолиятни шакллантириш.

Инновацион фаолият, унинг иқтисодий мазмуни ва моҳияти. Инновацион тадбиркорлик ҳақида тушунча. Кичик бизнес корхоналари инновацион фаолиятининг асосий хусусиятлари. Кичик бизнеснинг инновацион фаолиятини қўллаб-қувватлаш жараёнлари йўналишлари. Ўзбекистонда инновацион тадбиркорликни ривожлантириш йўналишлари. Кичик корхоналарда инновацион тадбиркорлик фаолияти устунликлари.

28-мавзу. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятида банкротлик ва франчайзинг.

Банкротлик - рақобат курашининг объектив ходисасидир. Кичик бизнес корхоналарининг инқирозга учраши сабаблари. Кичик бизнес субъектларини тугатиш ва қайта ташкил этиш. Ишдан бўшатилаётган ишчининг ҳуқуқий кафолатлари. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятида франчайзинг корхоналари ҳақида тушунча. Франчайзингнинг чет эл тажрибаси.

29-мавзу. Тадбиркорлик фаолиятида таваккалчилик тушунчаси, уни баҳолаш ва бошқариш усуллари

Таваккалчилик ҳақида тушунча. Таваккалчиликда хавфнинг асосий оғирлиги. Таваккалчиликда суғурта билан боғлиқ бўлган ва боғлиқ бўлмаган хавфлар. Таваккалчилик турлари ва таваккалчиликни бошқариш. Тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ таваккалчилик турлари. Таваккалчиликни бошқариш тизими. Таваккалчиликни баҳолаш усуллари.

ҲОЙДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РҲҲАТИ

I. Асосий адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. - Т.: Ўзбекистон, 2021. – 76 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни. 2012 йил 5 февраль, ЎРҚ-328-сон.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Оилавий тадбиркорлик тўғрисида”ги Қонуни. 2012 йил 26 апрель, ЎРҚ-328-сон.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Рақобат тўғрисида”ги Қонуни. 2012 йил 6 январь, ЎРҚ-319-сон.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Тадбиркорлик субъектлари учун маъмурий ва солиқ юкини янада камайтириш, бизнеснинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида. 2021 йил 15 сентябрь, ПФ-6314-сон.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Солиқ мажбуриятларини бажаришда тадбиркорлик субъектларига янада қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида. 2021 йил 7 сентябрь, ПФ-6307-сон.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида. 2021 йил 5 октябрь, ПФ-4848-сон.
1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик муҳитини яхшилаш ва хусусий секторни ривожлантириш орқали барқарор иқтисодий

ўсиш учун шарт-шароитлар яратиш борасидаги навбатдаги ислохотлар тўғрисида”ги Фармонда (ПФ-101-сон 08.04.2022)

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш, ишбилармонлик муҳитини янада яхшилаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида. 2021 йил 21 апрель, ПҚ-5087-сон.

9. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимиз тадбиркорлари билан очик мулоқот шаклидаги учрашувда сўзлаган нутқи. 2022 йил 22 август. - <https://uza.uz>

10. Мирзиёев Ш.М. Танкидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Т.:Ўзбекистон, 2017.-104 б.

11. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Тошкент : Ўзбекистон, 2016. - 56 б.

12. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2017. – 48 б.

13. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Тошкент: : “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.

II.Қўшимча адабиётлар.

14. Investment Appraisal: Methods and Models - Uwe Götze, Deryl Northcott, Peter Schuster – 2015.

15. Dr. Jay A.Dewhurst. An Introduction to Business and Business Planning 1st edition 2014

16. Қосимова Д.С. “Халқаро тадбиркорлик.” Дарслик. Т.:”Инновасион ривожланиш” нашриёт манба уйи .256 б.т. 2021 й.

17. Қосимова Д.С. Лидерлик. Дарслик. Т.:”Инновасион ривожланиш” нашриёт манба уйи .208 б.2024 й.

18. Қосимова Д.С. “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик”. Дарслик. Т.:”Инновасион ривожланиш” нашриёт манба уйи .243 б. 2020 й.

19. Д.С.Қосимова. “Халқаро бизнес менежменти”. Дарслик. Т.:”Инновасион ривожланиш” нашриёт манба уйи .188 б. 2022 й.

20. Турсунов Р.Т., Пулатов Н.Т., Джалалова И.А, Бизнес стратегияси. О’қув қолланма. Т.: Иқтисодиёт, 2016. – 312 б.

21. Асаул А. Н., Старинский В. Н., Старовойтов М. К., Фалтинский Р. А.Оценка организации стоимости (предприятия, бизнеса). Учебник Санкт-Петербург, Наука, 2014. – 481 с.

22. Мацусита К. Миссия бизнеса.- 3-е изд.-М.: Альпина, 2011. -98 с.

III. Интернет сайтлари

23. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.

24. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.

25. www.economics.ru

26. www.chamber.uz
27. www.ziyonet.uz
28. [http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com / best-graduate-schools / top-humanities-schools/economics-rankings](http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-humanities-schools/economics-rankings)
29. www.ereport.ru - Обзорная информация по мировой экономике
30. www.stplan.ru - экономика и управление
31. www.catback.ru - научные статьи и учебные материалы по экономике